

Podpora hnízdění dudka chocholatého v Rakousku

text: Soňa Nuhlíčková, Ústav zoológie SAV, Bratislava, foto: Ján Svetlík (flickr.com/photos/svetlik)

Díky podpoře Institutu Konráda Lorenze ve Vídni a ve spolupráci se Slovenskou akademií věd v Bratislavě máme od roku 2009 příležitost studovat hnízdění bionomie (nauka o způsobu života živočichů, zejména o průběhu jejich vývojového cyklu; pozn. red.) a chování dudka chocholatého (*Upupa epops*) ve vinařské oblasti „Wagram“ asi 80 km od Vídně.

Idylická krajina regionu Wagram se vyznačuje zvláštní strukturou. Tvoří ji kopcovitý, terasovitý reliéf, na kterém se tradičně pěstuje vinná réva, a naváté sprašové sedimenty ve formě početných stěn.

Na těchto sluncem zalitých vinicích se podařilo místnímu stolaři Manfredovi, nadšenému ornitologovi, dosáhnout fenomenálního výsledku. Dnes probíhající rakouský projekt „Wiedehopf“ na podporu hnízdění populace dudka chocholatého v oblastech Wagram a Wachau však vznikl náhodou. Přesně před šesti roky umístil Manfred budku pro dudky náhodně na zem a zapomněl na ni. S velkým překvapením si po čase všiml, že v odložené budce jsou dudci! Pár tu úspěšně zahnízdl a vyvedl mláďata. Na tom by nebylo nic výjimečného, kdyby se během příštích pěti let, kdy systematicky vyvěšoval další a další budky, nepodařilo zvýšit místní populaci dudků ze dvou párů v roce 2004 na neuvěřitelných 88 párů v roce 2009 v celém regionu!

Budka

Budka pro dudka, vzor „Manfred“, má podlouhlý tvar o rozměrech 50 cm (délka) × 35 cm (šířka) × 25 cm (hloubka). Ideálním místem pro její umístění nejsou přímo kmeny vinné révy, ale staré dřevěné kůlny (místní název „die Hütten“). V minulosti se v nich schovávali vinaři před deštěm. V současnosti však slouží hlavně pro ukládání pracovního nářadí. Budka je přichycená stranou s vletovým otvorem na vnitřní stěnu kůlny, ve které je vyřezaný otvor (viz foto) o průměru 6 cm. Takto je hnízdící pár ideálně chráněn před vrtochy počasí a předpokládáme, že uvnitř budky panují také lepší mikroklimatické poměry. Samozřejmě pokud není k dispozici kůlna, je možné budky vyvěsit přímo na vlnici. Stačí, když budku umístíme do ručně vyrobené „kůlničky“ (např. z Europalet a zbytků střešní krytiny), do které budku ukryjeme. Dudci velmi výrazně upřednostňují budky umístěné uvnitř dřevěných kůlen před volně zavěšenými budkami.

Pro úspěšné obsazení budek je dále důležitá výška a orientace vletového otvoru. Vletový otvor by měl být ve výšce maximálně 50 cm od země. Pokud jsou budky umístěné výše, předběhne často dudka v hnízdění špaček obecný. Zároveň by výška vletového otvoru od podlahy budky neměla přesahovat 24 cm. Je totiž potřeba si uvědomit, že mláďata se líhnou asynchronně (nikoliv současně; pozn. red.) a jsou mezi nimi výrazné velikostní rozdíly. Je to důležité zejména v období, kdy jsou krmena pouze z vletového otvoru. Uvedená výška umožňuje, aby se k předkládané potravě dostal maximální počet sourozenců a co největší počet mláďat přežil.

Mimořádně důležitá je i orientace vletového otvoru vůči světovým stranám. Praxe ukázala, že z budek pro dudky, kterých bylo dosud vyvě-

šeno v celé oblasti Wagram neuvěřitelných 300 kusů, byly obsazované přednostně budky orientované na jih.

I když z literatury víme, že dudci mají v přirozených hnízdních dutinách jen sporný hnízdní materiál, je důležité před obsazením budky vždy přidat umělý podklad. Ve Wagramu se používá tzv. „Rindeln Mulch“, což je směs podrceného dřeva a kůry. Tato směs se dá zakoupit jako mulčovací kůra v zahradnických potřebách. Materiál výborně absorbuje trus mláďat. Asi každý milovník ptactva či ochranář by si po takové námaze přál, aby mu dudek v budce zahnízdl i příští rok. I tomu se dá částečně pomoci výměnou hnízdního materiálu po skončení hnízdění. Tato výměna je nutná i z hygienických důvodů. Pro dudky je charakteristické, že mají zpravidla více mláďat, než je pár schopný uživit. Často se stává, že v budce najdeme 1–2 uhynulá mláďata. Navíc se v materiálu po hnízdní sezóně akumuluje množství roztočů a parazitů.

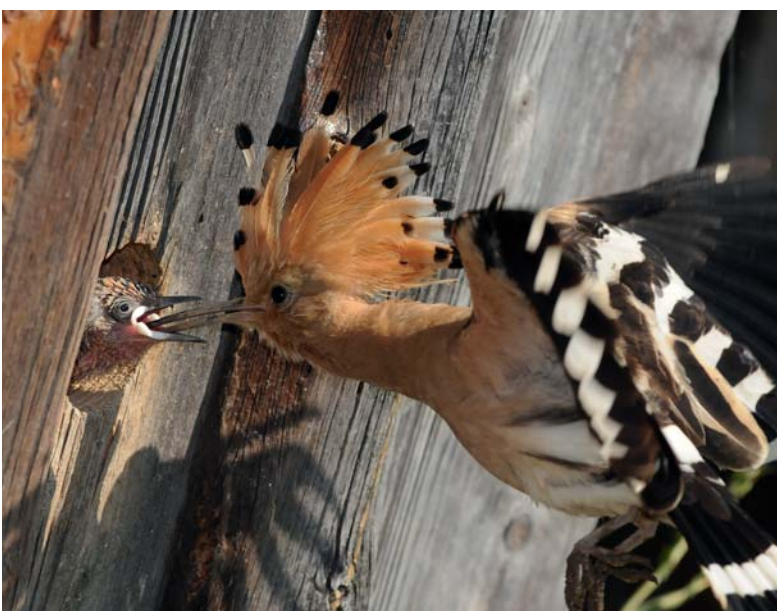
Budka by měla být umístěna co nejdále od frekventovaných cest. Mnozí jedinci, které jsme pozorovali, totiž mimořádně citlivě reagovali na vyrušení. Nejvíce jim překáží hlavně projíždějící auta, ale i náhodní kolemjdoucí. Nejcitlivějším obdobím je období výběru budky, kdy probíhá tok samce a obsazování budky potenciální samičí, a období sezení na vejcích. Po vyplašení se často stává, že se samice už do budky nevrátí. Výrazným faktorem na vinicích jsou vsudypřítomné traktory. Zda jejich přítomnost hnízdění dudků ovlivňuje, odhalí až pokračující výzkum. Zdá se však, že dudci jsou na traktory zvyklí. Z našeho pozorování vyplývá, že ptáci přerušují krmení mláďat pouze po dobu, kdy se orba odehrává v bezprostřední blízkosti budky. Potom rodiče dále neúnavně krmí, někdy i každých pět minut, jako by se nic nestalo.

Budka je umístěna uvnitř kůlničky. Vletový otvor často zarůstá, je proto vhodné umístit pod něj kus dřeva nebo plastu.

Jak je to s potravou?

Na rakouských vinicích se používá mnoho pesticidů, protože na chemické prostředky je tam vyčleněn dostatek financí. Některé vinice jsou intenzivně mechanicky obdělávané, jiné naopak méně nebo vůbec. Část vinic je ošetřována biologicky. Okolo nich se nachází množství menších, mozaikovitě rozmístěných travnatých porostů a obnažených sprašových stěn. To jsou ideální místa ke sběru potravy. Rodičovské páry vytrvale létají na tatáž místa, dokud si nejsou jisté, že v dosahu jejich zobáku nezůstala žádná larva. Kromě toho jsme je často pozorovali i na zemi přímo mezi vinnou révou. Také dokonce sbírali předkládanou potravu (moučné červy) přímo pod hnízdním otvorem. V oblasti Wagramu se neprovozuje pastva, a tak se zdá, že dudci nejsou až tak závislí na přítomnosti koprofágního hmyzu (hmyz živící se výkaly; pozn. red.).

Správná výška vletového otvoru od podlahy budky umožňuje mláďatům dosáhnout k potravě nabízené rodiči zvenku.

Pohled do kůlny, na jejíž vnitřní stěnu je nainstalována budka. Pro úspěšné obsazení budky dudkem je důležité dodat vhodný hnízdní materiál, např. mulčovací kůru.

Co říci závěrem? Snad jen tolik, že i když budeme při dodržování podmínek správné instalace budek důslední, není to všechno. Ani přílišná pozornost těmto citlivým ptákům neprospívá. Snažme se je co nejméně vyrušovat a minimalizovat návštěvy hlavně v období obsazování budek a zahřívání vajec. Kontrolu doporučujeme provádět jednoduchým podomácku sestrojeným zrcadlem. Na vhodnou tyč namontujeme tenké zrcadlo (cca 5 × 10 cm) s malým zdrojem světla. Takto se vyhneme zbytečnému opuštění snůšky kvůli nahlížení do vletového otvoru nebo dokonce přímému kontaktu se samicí sedící na vejcích.

Pevně věříme, že stejným způsobem by se dalo pomoci dudkům ve slovenských podmínkách, stejně jako v ostatních zemích, kde dudci nemají dostatek hnízdních příležitostí. Z hlediska druhové ochrany by budky mohly sehrát významnou roli v podpoře hnízdění dudků i v našich vinicích. 🐦

Krajina vinařské oblasti Wagram.